

(kalkhelling nabij Epiez-sur-Chiers). Deze gegevens wijzen er dan ook op dat in deze periode Gaffelwaterjuffers hebben gemigreerd; het is echter moeilijk in te schatten welke afstand zij hadden afgelegd. De mogelijkheid van migratie wordt ook aangehaald door JURZITZA (1988).

Van de toestand in 1999 zijn door mezelf niet actief gegevens verzameld; er zouden in elk geval opnieuw Gaffelwaterjuffers waargenomen zijn: militair domein nabij Arlon (waar 2 waarnemingen zijn gebeurd in 1998; er zou zich hier dus een populatie kunnen bevinden) (B. JANSSENS, T. VANAGT, mond. med.), Westkust (= 1ste recente waarneming voor Vlaanderen, indien bevestigd) (D. BONTE, mond. med.), Roly (in de Fagnestreek; ANONYMUS, 1999). Het is zeer aannemelijk dat het hier gaat om een noordwaarts oprukken op verschillende plaatsen, onafhankelijk van elkaar.

De trend blijkt dus aan te houden; het wordt dan ook uitkijken naar de waarnemingen van de komende jaren. Zoals aangehaald door DIJKSTRA & KALKMAN (1998), is een eerste waarneming voor het Nederlandse grondgebied, zelfs in de nabije toekomst, zeker niet uit te sluiten. Een invasieve beweging langs de kust is in dit opzicht één van de meest voor de hand liggende mogelijkheden (Zeeuws-Vlaanderen!). Bij migraties kan de soort blijkbaar in eender welk habitat worden aangetroffen (ook droog). Voor vestiging van populaties schijnen een uiteenlopende range aan plassen en traagstromend water mogelijk; het gaat vaak om sites met een weelderige water- en oeverplantenvegetatie (VANDERHAEGHE, 1999).

Gaffelwaterjuffers zijn in de vlucht niet gemakkelijk te onderscheiden van andere blauwkleurige juffers, en het verdient dan ook aanbeveling om de soort te vangen en nauwgezet te determineren met een loupe (halsschild, achterlijf-aanhangsels); een foto is wenselijk als bewijs.

Floris Vanderhaeghe
Lijsterstraat 20
B - 8800 Roeselare
België

E-mail: Floris.Vanderhaeghe@rug.ac.be

Literatuur:

- ANONYMUS, 1999. Ekskursies - Excursions. Gomphus 15 (3): 153-155.
DE KNIJF, 1999. Invasie van *Anax parthenope* (Sélvs) in België in 1999. Gomphus 15 (3): 119-129.
DE KNIJF, G. & ANSELIN, A., 1996. Een gedocumenteerde Rode lijst van de libellen van Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud (4), Brussel. 90 pp.
DIJKSTRA, K.-D. & KALKMAN, V., 1998. Kleine kansen op grootse daden. NVL-nieuwsbrief 2 (2): 5-6.
JURZITZA, G., 1988. Welche Libelle ist das? Die Arten Mittel- und Südeuropas. Franckh, Stuttgart. 191 pp.
VANDERHAEGHE, F., 1997. Is *Coenagrion scitulum* (Gaffelwaterjuffer) terug te verwachten in België? Gomphus 13 (3): 65-71.
VANDERHAEGHE, F., 1998. Victorie! *Coenagrion scitulum* (Rambur, 1842) is België binnengedrongen! Gomphus 14 (1-4): 35-36.
VANDERHAEGHE, F., 1999. Een beknopt overzicht van de huidige verspreiding en status van *Coenagrion scitulum* (Rambur, 1842) in België en Noord-Frankrijk. Gomphus 15 (2): 69-85.

Libellen kijken in de Damvallei

Het oude laagveengebied van de Damvallei strekt zich uit langs een verdwenen meander van de Schelde ten oosten van Gent (Vlaanderen), zie Figuur 1. Wie de Damvallei wil bezoeken, kan ze terugvinden op de topografische kaart van België, deel 22/1-2 van het NGI op schaal 1/25.000. Er is ook een versie op schaal 1/10.000. Het gebied wordt 'gevierendeeld' door een verkeerswisselaar: het Klaverblad. Om ons makkelijk te kunnen oriënteren, splitsen we de Damvallei op in sectoren rond dat Klaverblad. Voor libellen zijn vooral de twee noordelijke sectoren van belang, die zich op het grondgebied van de gemeente Destelbergen bevinden en de zuidoostelijke sector, de Houw, die grotendeels in Laarne ligt.

Vóór 1967 was de Damvallei -zonder Klaverblad- een waar libellenparadijs. Vooral Thuet en Goetghebuer deden hier tot ongeveer 1950 onderzoek naar libellen. Ze telden 39 soorten (zie tabel 1)*. Een volledige lijst van verdwenen, overgebleven en nieuw bijgekomen, zuidelijke soorten volgt aan het einde van dit artikelje. Veel zeer waardevolle graslanden (met o.a. Harlekijn) en een aantal mesotrofe en oligotrofe plassen zijn verdwenen bij het aanleggen van de E17-snelweg naar Antwerpen. De Damsloot vervuilde, waardoor in elk geval de weidebeekjuffer verdween. Er resten nog een aantal turfputten en slootjes met interessante oevervegetaties en vochtige graslanden. Natuurreservaten vzw afdeling Damvallei werkt er samen met het gemeentebestuur van Destelbergen onder meer aan een natuurontwikkelingsproject rond het Damvalleimeer, dat ontstond door graafwerken voor de snelweg. Een moeraszone met wilgenbroek ontwikkelt zich nu aan de oevers die voorheen veel te steil waren. Ideaal voor libellen dus. Maar er werd ook aandacht besteed aan paaiplaatsen voor vissen en aan amfibieënbiotoopjes. Er drijven broedvloten voor visdiefjes op het meer. Een nabijgelegen turfput werd gedeeltelijk uitgeschept om volledige verlanding te voorkomen. Waardevolle terreinen worden zo mogelijk aangekocht en/of beheerd. Steeds wordt een natuurlijk evenwicht nagestreefd...

Als vroegste libellensoorten kan je in de Damvallei vuurjuffers en de in Vlaanderen schaarse variabele waterjuffer vinden. Vuurjuffer is een zeldzame bezoeker maar van de variabele juffer is er een grote populatie. Er zijn ook veel azuurjuffers en blauwe breedscheenjuffers. Nog een vroege is de grote roodoogjuffer. De kleine roodoogjuffer vliegt wel later, maar is talrijker op de drijvende bladeren van gele plomp te vinden. Een enkele keer nemen we in de lente een vroege glazenmaker waar. Voorheen was hij talrijker, nu is er misschien nog een heel kleine populatie bij een verlandend zeggenmoerasje dat zich op privé terrein bevindt. Vanaf hoogzomer vliegen hier blauwe glazenmakers, paardenbijters en grote keizerlibellen. Erg geliefd is dit terreintje bij de heidelibellen. We vonden er bloedrode, steenrode en bruinrode heidelibellen, maar het is vooral in trek bij de geelvlekheidelibel. Elk jaar weer vind je die trouwens op andere uitdrogende plekjes. Van de pantserjuffers is de houtpantserjuffer het talrijkst, maar ook de gewone pantserjuffer vliegt in de Damvallei en éénmaal zag ik een prachtig mannetje zwerfende pantserjuffer.

Weer eens op privéterrein, bij een veenpoel met een rietkraag, zitten tijdens hoogzomer onder meer vuurlibellen en soms een zwarte heidelibel. Een ruig graslandje bij het Damvalleimeer is het uitverkoren jachtterrein van heel wat soorten en veel jonge dieren komen er uitkleuren tijdens hun premature fase. Ik zag er gewone oeverlibellen, grote keizerlibellen en paardenbijters jagen. Zeldzamer zijn de kanaaljuffers, enkele zwerfende heidelibellen en één tengere grasjuffer die hier werden waargenomen. Ook steenrode en bruinrode heidelibel verkiezen dikwijls deze plek. Ik zou een bezoekend libellenfreak die de Damvallei niet kent, aanraden om daar even een kijkje te gaan nemen. Hij kan dan meteen ook eens rond het Damvalleimeer wandelen om het voornoemde natuurontwikkelingsproject te bekijken. Wellicht merkt hij bij het kleine veenpoeltje enkele bloedrode heidelibellen of een grote keizerlibel. Vanaf eind mei zitten hier platbuiken, azuurjuffers en wat later kleine roodoogjuffers. Op de oevers van het meer zitten veel gewone oeverlibellen en lantarentjes en bij de nieuwe moeraszone zit een populatie kanaaljuffers. Met heel wat geluk vind je een tengere grasjuffer tussen de lantarentjes. Het Damvalleimeer is makkelijk te bereiken via het gemeentehuis van Destelbergen. Hier kan je ook je wagen kwijt. Het voornoemde grasland ligt aan het einde van de Schoofmeersstraat en bereik je vanaf het Damvalleimeer door over een houten brugje van het meer weg te wandelen. Als je in een populierenbos terecht komt, nam je de verkeerde brug. Er zijn er namelijk twee, maar nu je hier toch bent: tussen de populieren net voorbij het metalen brugje hangt een houten libel van drie meter lengte. Ook een mooie waarneming! Ik heb de libel zelf gemaakt als ode aan deze prachtige insecten en om de Nederlanders op te beuren die de verkeerde brug namen. Als je wel de juiste brug koos, kan je dus eerst het grasland bekijken, maar als je dan verder doorloopt langs de aardeweg tussen bomen en kreupelhout, vind je na ongeveer honderd meter aan de rechterzijde de met takken gebrekkig dichtgemaakte toegang tot een libellenrijke turfput. Dit is wél een stukje reservaat, vroeger beheerd door de JNM (jeugdbond), nu

'overgenomen' door Natuurreservaten vzw. Dit is het biotoop van een grote populatie Variabele juffer en van Grote roodoogjuffer. Hier vliegen ook alle voornoemde glazenmakers en weer eens de Grote keizer. Als je langs de aardeweg verder wandelt, en je neemt links de tunnel onder de snelweg door, vind je wat verder (links) een mooi vochtig graslandje waar heel soms enkele paarden grazen. De Geelviekeidelibellen hier en de jagende glazenmakers trekken zich niets aan van de viervoeters. Er zitten nog meer soorten. Als je nu de weg nog verder volgt, draait hij in een halve cirkel tot bij de sporthal en de Kristalbad-sauna (op de topokaart aangegeven als 'zwemdok'). Langs weerszijden van de weg, onder andere achter de parking van Kristalbad, liggen poelen die de moeite waard zijn om te onderzoeken. Dit is de eigenlijke Damvallei. Tussen parking en Kristalbad door kan je verder het gebied in. Neem daar dan wel de eerste rechts, rechtdoor loopt dood voorbij ons weidereservaat.

<i>Calopteryx splendens</i> #	<i>Aeshna grandis</i> #
<i>Sympecma fusca</i> (X-2x)	<i>Aeshna isosceles</i> (X-E 2x één waarneming)
<i>Lestes barbarus</i> (X-E)	<i>Aeshna mixta</i> (X-E)
<i>Lestes sponsa</i> (X-E)	<i>Anax imperator</i> (X-E)
<i>Lestes viridis</i> (X-E)	<i>Cordulia aenea</i> #
<i>Platynemesis pennipes</i> (X-E)	<i>Somatochlora metallica</i> (X-2x)
<i>Pyrrhosoma nymphula</i> (E)	<i>Libellula depressa</i> (X-E)
<i>Ischnura elegans</i> (X-E)	<i>Libellula fulva</i> #
<i>Ischnura pumilio</i> (E-2x)	<i>Libellula quadrimaculata</i> (X-E)
<i>Enallagma cyathigerum</i> (X-E)	<i>Orthetrum cancellatum</i> (X-E)
<i>Coenagrion hastulatum</i> #	<i>Crocothemis erythraea</i> (X-E)
<i>Coenagrion puella</i> (X-E)	<i>Sympetrum danae</i> (X-E)
<i>Coenagrion pulchellum</i> (X-E)	<i>Sympetrum fonscolombii</i> (X-E)
<i>Cercion lindenii</i> (X-E)	<i>Sympetrum flaveolum</i> (X-E)
<i>Erythromma najas</i> (X-E)	<i>Sympetrum sanguineum</i> (X-E)
<i>Erythromma viridulum</i> (X-E)	<i>Sympetrum striolatum</i> (X-E)
<i>Gomphus pulchellus</i> #	<i>Sympetrum vulgatum</i> (X-E)
<i>Brachytron pratense</i> #	<i>Leucorrhinia pectoralis</i> #
<i>Aeshna affinis</i> (X)	<i>Leucorrhinia rubicunda</i> #
<i>Aeshna cyanea</i> (X-E)	

Tabel 1 Soortenlijst van Odonata in de Damvallei

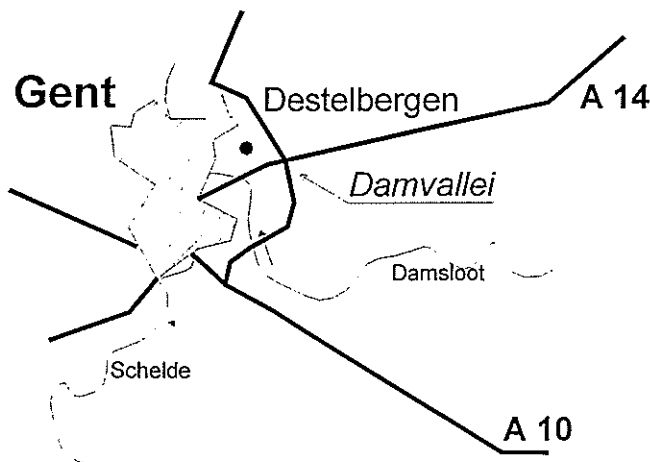
Naar Michiels en Van Mierlo (1982) en Geert De Knijf (1996)* die hier tussen 1992-1995 intensief inventariseerde en eigen waarnemingen tussen 1996-1999.

- X = waargenomen door Geert De Knijf tussen 1992-95.
E = eigen waarnemingen tussen 1996-99.
= verdwenen of uitgestorven in de Damvallei.

* Biol. Jaarb. Dodonaea, 64, 1996 pp 75-91.

Luc Meuris

Luc.Meuris@sec.natuurreservaten.be



Figuur 2: Kaartje met ligging van de Damvallei